

Openbare orde contra burgerrechten

Marcel van Dam

SC, 4 april 2017

Een nieuwe werkelijkheid dreigt: met openbare orde in de hand, schuiven burgerrechten over de rand. Onmiskenbaar is een tendens zichtbaar dat burgemeesters burgerrechten als vrijheid van demonstratie, vrijheid van vergadering en vrijheid van meningsuiting inperken onder verwijzing naar de openbare orde die in het geding zou zijn. Achteraf kan een rechter erover oordelen en regelmatig worden burgemeesters teruggefloten, maar daarmee zijn de rechten van mensen wel geschonden. En is de mogelijkheid voorbij om op een actualiteit in te spelen, bezoek van een buitenlands staatshoofd bijvoorbeeld of van de koning. Natuurlijk doen burgemeesters dat niet zo maar en zijn het voor hen lastige afwegingen. Wat doe je als je signalen hebt dat een demonstratie tot gewelddadige tegenacties kan leiden? Meestal moet er bovendien in heel korte tijd worden besloten.

De meest recente kwesties zijn het verbod door de Rotterdamse burgemeester op een toespraak van een Turkse minister en enige dagen later het door hem laten verwijderen van posters. Ondanks alle verbale strijdretoriek aan Nederlandse zijde is er nog steeds geen overtuigend argument waarom die minister geen toespraak mocht houden. Sinds wanneer is de vrijheid van meningsuiting en van vergadering alleen voorbehouden aan Nederlandse staatsburgers? Er zijn ongetwijfeld hoog oplopende spanningen in de gemeenschap van Turkse Nederlanders, maar het wezen van een liberale democratie is juist dat die spanningen in discussies en debat gekanaliseerd worden en niet worden onderdrukt.

In zijn helaas moeizaam geschreven boek *Bardot, Fallaci, Houellebecq, Wilders* gaat Cliteur in op zaken die hier direct mee te maken hebben. Hij laat zien dat de kern van het begrip tolerantie is het actief bevorderen dat meningen kunnen worden geuit waarmee je het pertinent oneens bent. Hij koppelt dat aan de vrijheid om kritiek te mogen hebben op religies, die vervolgens ook zelf weer de ruimte hebben om hun opvattingen over homo's, vrouwen of andersdenkenden te uiten. Vrijheid van meningsuiting kan niet beperkt zijn tot wat de meeste mensen vinden: onze samenlevingen ontwikkelen zich ook door dwarsdenkers. Dit vormt de basis voor zijn pleidooi dat Wilders niet veroordeeld mocht worden voor zijn uitspraken over Marokkanen. Ironisch is natuurlijk dat diezelfde Wilders vooraan stond om te roepen dat Turkse ministers hier niet mogen spreken: vrijheid van meningsuiting geldt kennelijk bovenal voor hemzelf. Cliteur hebben we overigens ook niet horen bepleiten dat die ministers hier wel mogen spreken.

Omgekeerd laat de Rotterdamse burgemeester nu grote stickers ongemoeid die op plaats van die verwijderde posters zijn geplakt. Deze ambivalenties illustreren hoe lastig de afwegingen zijn. Terwijl de rechten die in het geding zijn, verre van vanzelfsprekend zijn. Ze zijn met veel moeite veroverd, staan elke dag onder druk en in een groot deel van de wereld gelden ze helemaal niet. Denk maar aan Turkije. Openbare orde ontwikkelt zich nu tot het instrument waarmee burgemeesters die fundamentele rechten kunnen inperken. Het maakt hen tovenaarsleerlingen in het recht. Inmiddels is dat instrument zo zwaar geworden dat het niet meer past om het alleen bij een burgemeester te leggen. Ook als een besluit snel genomen moet worden, vereist inperking van grondrechten robuustere en met meer waarborgen omklede afwegingen.